

De letselschadevordering in het strafproces, dat moet beter kunnen

S.D. Lindenbergh¹

Nederlands Juristenblad (*NJB*) 2014/1959, afl. 39, p. 2696-2702

De letselschadeverordening in het strafproces is voor de benadeelde cruciaal, voor de verdachte problematisch en voor de rechter vaak te complex. In de praktijk staan in een dergelijke procedure verschillende belangen op gespannen voet met elkaar: het belang van de benadeelde bij een solvabele wederpartij en bij behoorlijke bejegening en afwikkeling, het belang van de aangesprokene bij een met waarborgen omklede procedure en het belang 'van het strafproces' bij een vlotte en ordentelijke afdoening. Belangen die niet eenvoudig met elkaar zijn te verenigen. Normering van zowel vermogensschadeposten als vergoedingen van ander nadeel (smartengeld), wellicht zelfs in de vorm van 'all-in-bedragen' voor beide schadesoorten, zou aan de verschillende belangen in belangrijke mate tegemoet komen.

Het probleem

In de afgelopen jaren zijn slachtoffers van delicten op verschillende manieren aangemoedigd om zich met een schadevergoedingsvordering in het strafproces te voegen. Het voegingscriterium is gewijzigd, er is meer feitelijke en financiële ondersteuning bij de voegingsroute en, legt de rechter een schadevergoedingsmaatregel op, dan is bovendien door de 'voorschotregeling' betaling door de overheid gegarandeerd. Aldus is het belang van slachtoffers om hun gevoegde schadevergoedingsvordering toegewezen te krijgen – aanzienlijk – gegroeid. Dat is cruciaal voor slachtoffers van geweldsmisdrijven met ernstig letsel, omdat andere verhaalsroutes voor hun schade in feite onbegaanbaar zijn.

De afwikkeling van een letselschade is evenwel notoir complex. Dat komt omdat een vergelijking moet worden gemaakt tussen de situatie met letsel en de situatie zonder letsel. Daarvoor zijn vaak deskundigen nodig en over de uitgangspunten voor de berekening van dergelijke schades kan uitvoerig worden getwist. Veruit de meeste – naar schatting meer dan 95% – van de letselschades worden bovendien buiten rechte door onderhandelingen, en dus in een door partijen bepaald tempo, afgewikkeld. De complexiteit verschilt natuurlijk per geval en is bij ernstige letselschades doorgaans groter dan bij minder ernstige, maar is in veel gevallen vergelijkbaar.

Probeert men deze twee lijnen samen te brengen – behandeling van een letselschadevordering in het strafproces – dan zijn de problemen evident.² De behandeling kost tijd, kan gecompliceerd zijn, vraagt om stellingen en verweren die in een strafprocedure kunnen afleiden van de strafrechtelijk afdoening en die bovendien uiterst invaliderend kunnen uitwerken op de benadeelde. Zou men de afdoening van de letselschadevordering evenwel kwalificeren als een onevenredige belasting van het strafproces en de voeding van de benadeelde op die grond niet ontvangen, dan wordt hem nu in feite een solvabele partij

onthouden (in de vorm van de overheid door middel van de ‘voorschotregeling’) en is hij op de civiele procedure (die geen voorschotregeling kent) aangewezen. En dan komt er van de voldoening van zijn vordering, zo hij die al doorzet³ doorgaans weinig terecht.

Er zijn dus verschillende belangen die met elkaar op gespannen voet staan: het belang van de benadeelde bij een solvabele wederpartij en bij behoorlijke bejegening en afwikkeling, het belang van de aangesprokene bij een met waarborgen omklede procedure en het belang ‘van het strafproces’ bij een vlotte en ordentelijke afdoening.

Het plan

De hiervoor geschetste belangen zijn niet eenvoudig met elkaar te verenigen, en zeker niet als het gaat om afwikkeling van een letselschade op de gebruikelijke wijze. In verband met dat laatste wordt hierna de mogelijkheid verkend om de letselschadevordering in het strafproces zodanig af te doen dat aan de genoemde belangen zoveel mogelijk recht wordt gedaan. Die oplossing wordt gezocht in normering – in de vorm van standaardisering – van de omvang van vergoedingen in deze procedure.

Hierna wordt eerst (heel) beknopt beschreven wat er zoal komt kijken bij de afdoening van een letselschadevordering. Vervolgens wordt kort verkend op welke problemen een dergelijke vordering stuit in het strafproces. Daarna wordt bezien op welke wijze normering van de schadevergoeding hier uitkomst zou kunnen bieden.

De vordering tot vergoeding van letselschade

Wie door andermans onrechtmatige daad letsel oploopt, heeft jegens die ander aanspraak op vergoeding van de gevolgen daarvan. Volgens vaste rechtspraak moet de aansprakelijke de benadeelde zoveel mogelijk plaatsen in de situatie waarin deze zonder het schadetoebrengende feit (vermoedelijk) zou hebben verkeerd.⁴ In de praktijk betekent dit dat zoveel mogelijk fysiek en psychisch herstel moet worden bewerkstelligd (en door de aansprakelijke bekostigd) en dat, voor zover herstel niet mogelijk is, met geld moet worden gecompenseerd wat aan schade resteert. Rechtens vertaalt dit zich in een vergoeding voor vermogensschade (kosten van herstel, benodigde aanpassingen, verlies aan resterend arbeidsvermogen en kosten van verhaal) en ander nadeel (‘smartengeld’). Dit geldt zowel in geval van fysiek letsel als in geval van (enkel) psychische aandoeningen. De grote kwesties bij de afdoening liggen op het vlak van de causaliteit (welke klachten zijn het gevolg van de normschending en hoe vertalen deze klachten zich in beperkingen voor betaalde en onbetaalde arbeid?), in de vraag naar de hypothetische toekomst zonder het letsel (wat zou het perspectief dan zijn geweest?), en in de vraag naar de betekenis van het letsel voor de feitelijke toekomst (wat kan het slachtoffer nog verdienen?). Bij al deze vragen spelen (uiteenlopende) inzichten van verschillende deskundigen (artsen, arbeidsdeskundigen, rekenkundigen) vaak een rol. In de praktijk monden de resultaten van deskundigenberichten doorgaans uit in onderhandelingen die na verloop van (soms lange) tijd met een vaststellingsovereenkomst tussen partijen eindigen. De gevallen waarin de (civiele) rechter een einduitspraak doet over de omvang van het verlies aan arbeidsvermogen zijn eigenlijk betrekkelijk zeldzaam. De vaststelling van het smartengeld, die op het eerste oog misschien

moeilijk lijkt (hoe vertaalt men smart in geld?), is vervolgens eigenlijk relatief eenvoudig. Op dit punt komen partijen buiten rechte overigens doorgaans vrij gemakkelijk tot overeenstemming, omdat deze schadepost kan worden gebruikt als smeerolie in de onderhandelingen over andere schadeposten. In rechte geniet de rechter hier een grote mate van vrijheid: zijn belangrijkste zorg is om min of meer vergelijkbare gevallen zoveel mogelijk gelijk te behandelen.⁵ De complexiteit van bepaalde kwesties kan het proces (en daarmee de benadeelde, de verdachte en de rechter) ernstig belasten. Over de kwestie wat de situatie zou zijn geweest zonder het letsel en over de vraag wat de beperkingen zijn door het letsel, valt eenvoudig en fundamenteel van mening te verschillen en is het innemen van ferme (beschadigende) standpunten verleidelijk. Buiten rechte duurt een afwikkeling in ieder geval maanden, vaak jaren en soms zelfs vele jaren.

In het strafproces

In het op contradictie gebaseerde civiele proces is het afwikkelen van een letselschade voor de benadeelde al zeer belastend, in het strafproces zal het gelet op de dan bijzondere verhouding tussen partijen vermoedelijk nog (veel) bezwarender zijn. De confrontatie met de verdachte is op zichzelf veelal al een reden om geen civiele procedure te starten.⁶ De positie als benadeelde partij heeft voor de benadeelde als voordeel dat zij steun kan ontfangen aan het Openbaar Ministerie, maar het probleem van de confrontatie blijft. Het belangrijkste voordeel van de voeging is voor de benadeelde wellicht de gegarandeerde betaling wanneer de strafrechter tot een veroordeling komt en bovendien de schadevergoedingsmaatregel oplegt, hetgeen mogelijk wordt gemaakt door de zogenaamde 'voorschotregeling'. Deze regeling houdt – kort gezegd – in dat, als de onherroepelijk veroordeelde niet binnen acht maanden (volledig) aan de schadevergoedingsmaatregel voldoet, de staat het (resterende) bedrag aan de benadeelde uitkeert en verhaalt zoekt op de dader.⁷ Met deze ontwikkeling heeft de benadeelde partij in het strafproces een positie verworven waar de civielrechtelijke route niet aan kan tippen.⁸

Overigens valt hierbij te bedenken dat de overheid met deze regeling nogal selectief subsidieert. Wie het slachtoffer wordt van een geweldsdelict, kan in alle gevallen een beroep doen op het Schadefonds Geweldsmisdrijven, die algemene voorziening die uit de algemene middelen wordt gevoed. Slachtoffers van geweldsdelicten waarvan een dader bekend is, vervolgd en veroordeeld wordt voor het feit waardoor de schade is geleden, én die hun vordering als benadeelde partij krijgen toegewezen met een daaraan verbonden schadevergoedingsmaatregel, genieten daarnaast een onbeperkte (!) garantie tot betaling.⁹ In de praktijk kan het hier gaan om (zeer) forse bedragen.¹⁰ Tegelijkertijd lopen de meest ernstige schades het grootste risico om als te complex te worden aangemerkt en wegens onevenredige belasting van het strafproces – geheel of gedeeltelijk – niet-ontvankelijk te worden verklaard. Dat maakt dat dit – toch al selectieve – model wel heel selectief kan uitpakken. Dit alles staat natuurlijk nog los van de vraag of het werkelijk verantwoord is dat de gemeenschap de lasten hiervan draagt, maar dat is bij uitstek een politieke kwestie, die ik hier laat rusten.¹¹

Ondertussen brengt de positie van aangesprokene voor de verdachte mee dat hij reële verweren nu eenmaal moet kunnen voeren, omdat hij het risico loopt tot een forse financiële verplichting te worden

veroordeeld.¹² Hij moet bovendien tegelijkertijd op verschillende borden schaken, omdat hij zich ook tegen de verdenking moet verweren, terwijl dat om een eigensoortige strategie kan vragen. Zo kan de verdachte afzien van uitvoerige betwisting van een vordering om niet de indruk te wekken dat hij de gevolgen van zijn handelen bagatelliseert of kan betwisting conflicteren met zijn 'zwijgrecht'.¹³

Hoe gaat de strafrechter ermee om? Enkele illustraties

Bezieet men de toenemende publicaties van strafrechtelijke uitspraken over vorderingen van benadeelde partijen, dan valt op dat de strafrechter wel degelijk werk probeert te maken van letselschadevorderingen, maar mijn indruk is dat hij deze vaak (deels) als te complex bestempelt. Gelet op de bestaande 'voorschotconstructie' en de drempels voor de benadeelde om (alsnog) een civiele procedure te starten, betekent dit doorgaans dat de benadeelde zijn vordering (voor het overige) in rook ziet opgaan. Een viertal voorbeelden uit de recente rechtspraak past in deze observatie.

In 2011 mishandelde een man zijn partner zeer ernstig, onder meer door haar met zwavelzuur te overgieten, als gevolg waarvan de vrouw zeer ernstig verminkt raakte en zich uiteindelijk anderhalf jaar later van het leven beroofde. De vrouw vorderde bij leven vergoeding van een zeventiental vermogensschadeposten (waaronder € 80 000 ter zake van verlies aan arbeidsvermogen) en € 150 000 smartengeld. De vordering werd in eerste instantie niet of nauwelijks betwist en door de rechtbank toegewezen. In hoger beroep werd de procedure voortgezet door de erfgenamen en werd de vordering ter zake van verlies aan arbeidsvermogen betwist voor zover deze betrekking had op de periode na overlijden. Het hof volgde die betwisting en wees de vordering voor het overige toe tot een bedrag van in totaal ruim € 175 000 (waarvan € 150 000 smartengeld).¹⁴

Een jongeman loopt als gevolg van mishandeling met een kettingslot een schedelbasisfractuur op, moet daarvan geruime tijd revalideren en kan op het moment van de uitspraak alleen nog op arbeidstherapeutische basis werken. Hij vordert bijna € 80 000, waarvan € 37 500 als (voorschot op) smartengeld en bijna € 30 000 aan verlies aan zelfwerkzaamheid. Ter zake van het smartengeld wijst de rechtbank een bedrag van € 10 000 toe met als motivering dat nog geen medische eindtoestand is bereikt. De vordering ter zake van verlies aan zelfwerkzaamheid wordt afgewezen, omdat de vaststelling van deze schadepost een onevenredige belasting van het strafproces zou vormen.¹⁵

Een man dringt 's nachts in de woning van een vrouw binnen en mishandelt, bedreigt en verkracht haar op zeer brute wijze. De vrouw vordert ruim € 9000 aan vergoeding van vermogensschade en € 44 000 smartengeld. De rechtbank wijst ter zake van vermogensschade € 6 195,36 toe en ter zake van ander nadeel € 10 000 met als overweging dat 'het civiele procesrecht in het onderhavige geval bij uitstek aangewezen [is] om de verdere immateriële schade vast te stellen'.¹⁶

Een vader valt zijn dochter onverhoeds aan met een mes en wordt veroordeeld wegens ernstige mishandeling en poging tot moord. Het slachtoffer vordert vergoeding van € 1865,82 ter zake van vermogensschade en € 7500 aan smartengeld. De rechtbank wijst het gevorderde smartengeld toe, maar

past op de vergoeding ter zake van vernieling van kleding en van de mobiele telefoon een aftrek wegens 'nieuw voor oud' toe van een derde.¹⁷

Wat opvalt aan het eerste oordeel is de moed die de rechtbank heeft gehad om de top van de tot dan toe door rechters toegewezen smartengeldbedragen op te zoeken. Dat kan heel goed, niet alleen omdat het letsel evident zeer ernstig is, maar ook omdat de vaststelling van de omvang van het smartengeld eigenlijk weinig complex is. Het praktische gevolg ervan is dat in dit geval de betaling aan (in dit geval de erfgenamen) door de voorschotconstructie is gegarandeerd. Aan het tweede oordeel valt op dat, hoewel sprake is van zeer substantieel letsel, de rechtbank uit voorzichtigheid slechts een fractie van de gevorderde vergoeding toewijst en ter zake van vermogensschade slechts enkele kruimelposten, terwijl het gaat om een jong iemand die als gevolg van het letsel waarschijnlijk nooit meer de oude zal zijn. Natuurlijk spelen hier mogelijk complexe vragen, maar het uitstel van de begroting van een substantieel smartengeld tot een eventuele civiele procedure betekent de facto waarschijnlijk dat de benadeelde – als hij die route al wil uitlopen – naar de daadwerkelijke betaling kan fluiten. Ten aanzien van het verlies aan arbeidsvermogen of aan 'zelfwerkzaamheid' was bovendien oriëntatie op de normbedragen van de Letselschade Raad mogelijk geweest, waardoor op vrij eenvoudige wijze enige tegemoetkoming had kunnen worden geboden.¹⁸ Afgezet tegen bijvoorbeeld whiplashzaken, waarin na een veelal kleine aanrijding met doorgaans zeer geringe schuld soms met veel meer onzekerheden uiteindelijk vele tonnen aan schadevergoeding worden toegewezen, is dit toch wel een schamele uitkomst.

Het derde geval wordt gekenmerkt door een zeer ernstig delict waarvan zonder meer aannemelijk is dat het slachtoffer er tot in lengte van jaren schade van zal ondervinden, waarbij de vergoeding van vermogensschade schijnbaar tot achter de komma wordt berekend en de begroting van smartengeld (weer) grotendeels wordt 'uitgesteld' tot een civiele procedure. Deze uitkomst (€ 16 195,36) steekt bijvoorbeeld zuinig af tegen de categorische compensatie van dergelijke gevallen met € 25 000 in de compensatieregeling van de RKK en de Regeling Statuut inzake misbruik in de jeugdzorg, allebei regelingen die zijn geënt op het aansprakelijkheidsrecht en die zijn gericht op een snelle en adequate afdoening.

Ook het vierde geval betreft een zeer ernstig delict met zeer ernstige gevolgen (ernstige verwonding en verminking, onder meer in het gezicht). Het gevorderde smartengeld lijkt bescheiden en wordt geheel toegewezen, maar de ongetwijfeld goedbedoelde specifieke 'berekening' van de vermogensschade ter zake van kleding en telefoon doet, nog afgezien van de vraag of aftrek wegens 'nieuw voor oud' hier terecht is, in het licht van het geheel van zaak toch wel aan als tamelijk bizarre kruimelarij. Wat opvalt aan al deze gevallen is dat het toegewezen smartengeld substantieel groter is dan de toewijzing ter zake van vermogensschade. Dat is in die zin opmerkelijk, omdat in letselschadezaken de vermogensschadeposten het smartengeld doorgaans fors overtreffen. Het laat zich waarschijnlijk verklaren doordat de vaststelling van de omvang van het smartengeld eenvoudiger is, omdat de rechter de vrijheid heeft om dit 'naar billijkheid' te doen, terwijl de vaststelling van de omvang van vermogensschade als complexer wordt ervaren. Ondertussen moet hierbij worden bedacht dat de rechter ook ter zake van de begroting van vermogensschade een grote vrijheid toekomt, onder meer door deze, wanneer zij niet nauwkeurig is vast te stellen, te schatten (artikel 6:97 BW). Verder valt op dat de begroting van vermogensschade nogal eens als te complex wordt gezien, hetgeen dan tot niet-ontvankelijkheid leidt, of dat hier juist ten aanzien van

kleine schades een zeer nauwkeurige begroting wordt toegepast. In het eerste geval loopt de benadeelde feitelijk zijn vergoeding waarschijnlijk mis, omdat de civielrechtelijke weg veelal min of meer onbegaanbaar, althans uitzichtloos, is. In het tweede geval lijkt mij kennisneming van het ogenschijnlijk precieze rekenwerk voor de benadeelde nogal frustrerend. Beide elementen staan in elk geval in schril contrast met het relatieve gemak waarmee het smartengeld wordt begroot en toegewezen.¹⁹ Per saldo leiden beide signaleringen ertoe dat de benadeelde waarschijnlijk met het grootste deel van zijn schade blijft zitten en de aansprakelijke dus met betaling van slechts een deel wekomt en de overheid dus ook garant staat voor slechts een deel van de schade. Het eerste lijkt me overigens het meest, het laatste het minst ernstige.

Op weg naar verbetering

De hiervoor geschetste zaken zijn illustratief, maar of zij werkelijk representatief zijn is minder eenvoudig vast te stellen. Daarom moet natuurlijk voorzichtigheid worden betracht bij het trekken van algemene conclusies. Niettemin bieden de hiervoor gedane signaleringen wel aanknopingspunten voor verbeteringen. Hoewel natuurlijk ook meer fundamentele stelselwijzigingen denkbaar zijn,²⁰ zoek ik die binnen het huidige model.

In de eerste plaats laat hetgeen hiervoor is gezegd zien dat het goed zou zijn als de strafrechter ten aanzien van de begroting van het smartengeld zijn koudwatervrees over boord zou zetten: die schadepost kan hij eenvoudigweg zelf definitief begroten.²¹ Publicatie van (meer) uitspraken op dit gebied zou hem bovendien steeds meer houvast bieden. Voor slachtoffers heeft dit het voordeel dat zij een deel van hun schade in elk geval vergoed krijgen, hetgeen als een belangrijke vorm van erkenning zal worden ervaren en hun bovendien enige financiële armslag kan bieden.

In de tweede plaats zou de strafrechter meer gebruik kunnen maken van zijn bevoegdheid om de vermogensschade, in elk geval voor zover deze reeds aannemelijk is, maar ook voor zover deze redelijkerwijs valt te verwachten (artikel 6:105 BW), te schatten, in plaats van de begroting van deze schadepost uit de weg te gaan. De formele rechterlijke overwegingen die thans vaak resulteren in niet-ontvankelijkheid, waardoor de benadeelde feitelijk 'het nadeel van de twijfel' ondervindt en naar alle waarschijnlijkheid met zijn schade zal blijven zitten, contrasteren sterk met de impulsiviteit waarmee aanvankelijk de aansprakelijke de schade toebracht en de benadeelde met de risico's daarvan opzadelde. Het gevolg is dat de benadeelde dan 'met twee/nul achter staat'. Het lijkt me dat voor dit risico bij de schadevaststelling oog zou moeten zijn. Dat betekent niet dat de rechter (ook) roekeloos te werk zou moeten gaan, maar wel dat hij zijn rechterlijke vrijheid wat royaler zou mogen benutten.²² Dat is voor de strafrechter op dit civielrechtelijke terrein misschien niet zo eenvoudig en daarom kunnen de hierna te noemen oriëntatiepunten behulpzaam zijn.

In de derde plaats zou de rechter zich meer kunnen oriënteren op bestaande vormen van normering

of categorisering, zoals die van de Letselschade Raad, de compensatieregeling van de RKK en de vergoedingsregeling van het Statuut inzake misbruik in de jeugdzorg. In al deze gevallen gaat het om na ampel beraad en georiënteerd op de maatstaven van het civiele aansprakelijkheidsrecht ontwikkelde normbedragen of categorieën van gevallen en bedragen.²³ In de compensatieregelingen ter zake van seksueel misbruik gaat het overigens om 'all in'-vergoedingen (vermogensschade en ander nadeel). Dat is een figuur die weliswaar enigszins op gespannen voet staat met het civiele aansprakelijkheidsrecht, waarin de Hoge Raad van de rechter vraagt uitdrukkelijk tussen beide schadeposten te onderscheiden,²⁴ maar die in de praktijk wel praktisch uitwerkt en bij slachtoffers hoge ogen lijkt te gooien.²⁵ De ogenschijnlijke precisie van indeling van allerlei schadeposten in verschillende categorieën en de exacte berekening van de omvang sluiten nu eenmaal slecht aan bij de belevingswereld van degenen die de schade hebben geleden.²⁶ Dat komt omdat de suggestie van exactheid en concreetheid die ervan uitgaat in de praktijk vaak tenietgaat door de abstracties en aannames die vervolgens bij de begroting (of in de praktijk van letselschadeafwikkeling: in onderhandelingen daarover) worden toegepast.

Ten slotte zou ontwikkeling van een meer specifieke normering van vergoedingen van letselschade in het strafproces uitkomst kunnen bieden.²⁷ Zo zouden per delict in verband met in concreto opgelopen letsel categorie- indelingen kunnen worden ontwikkeld met bedragen die in dergelijke gevallen in ieder geval in de strafrechtelijke procedure toewijsbaar zijn.²⁸ Om daaraan voeding te bieden zou het wel behulpzaam zijn wanneer voegingsuitspraken vaker zouden worden gepubliceerd.²⁹ In zekere zin zou de mogelijk aanstaande wettelijke regeling inzake vergoeding van 'affectieschade' als een voorbeeld van dergelijke normering kunnen worden gezien. In gevallen van zogenaamde 'shockschade' (psychische schade door confrontatie met een schokkende gebeurtenis) is vaste rechtspraak van de Hoge Raad dat het oordeel dat de beoordeling ervan een onevenredige belasting van het strafproces vormt 'niet onbegrijpelijk' is, waarbij hij in aanmerking neemt dat voor toewijzing nodig is dat een in de psychiatrie erkend ziektebeeld is komen vast te staan.³⁰ Wordt een wettelijke aanspraak op vergoeding van ander nadeel dan vermogensschade wegens ernstige verwonding of overlijden van een naaste ('affectieschade') ingevoerd, dan biedt dat tot op zekere hoogte een praktische oplossing voor deze gevallen, omdat dan zonder medisch/psychiatrische expertise met behulp van door de wetgever gesuggereerde vergoedingsbedragen op betrekkelijk eenvoudige wijze tot juridische erkenning van deze schade kan worden overgegaan. Slachtoffers die door confrontatie met de schokkende gebeurtenis meer schade hebben geleden, bijvoorbeeld wegens verlies aan arbeidsvermogen, kunnen de (meer complexe) vordering ter zake dan nog altijd aan de civiele rechter voorleggen.

Voor de benadeelden hebben dergelijke vormen van normering grote voordelen: zij ontlasten hen in vergaande mate van een complex vaststellingsproces en leiden ertoe dat zij daadwerkelijk inbare vergoedingen krijgen toegewezen. De ontlasting van de complexiteit van het vaststellingsproces is voor de strafrechter natuurlijk ook een evident voordeel. Dat kan voor hem een belangrijk motief voor normering zijn, ook wanneer zijn civiele collega daar op het gebied van letselschade wellicht nog wat voorzichtig mee is. De verdachte hoeft hier intussen niet slechter van te worden: voor zover aansluiting wordt gezocht bij bestaande op het civiele recht georiënteerde normeringen betaalt hij gewoon wat hij verschuldigd is. Voor zover op dit punt verdere normering zou worden ontwikkeld, kan daarbij met de belangen van de aansprakelijke rekening worden gehouden, bijvoorbeeld door het niveau van de

vergoedingen niet te hoog³¹ te stellen en/of door hem de mogelijkheid te bieden aan de hand van de concrete omstandigheden van het geval verweer te voeren tegen het normbedrag in kwestie.

Slot

Het succes van het civielrechtelijke schadeverhaal in gevallen van letsel is vooral te danken aan de financiering van de vergoeding, in de praktijk door aansprakelijkheidsverzekeringen, én van het verhaal, via buitengerechtelijke kosten die eveneens door aansprakelijkheidsverzekeringen worden gedragen. In geval van strafrechtelijke delicten ontbreken deze beide succesfactoren. De (iets) royalere financiering van rechtsbijstand van slachtoffers van ernstige delicten³² en de voorschotregeling na de schadevergoedingsmaatregel helpen weliswaar een beetje, maar de (ervaren) complexiteit van de afdoening volgens het bestaande materiele civiele recht brengt waarschijnlijk mee dat er van de vordering van de benadeelde partij in geval van letsel veelal toch maar weinig terecht komt. De letselschadevordering in het strafproces is voor de benadeelde cruciaal, voor de verdachte problematisch en voor de rechter vaak te complex. Normering van zowel vermogensschadeposten als vergoedingen van ander nadeel (smartengeld), wellicht zelfs in de vorm van 'all inbedragen' voor beide schadesoorten, zou aan de verschillende belangen in belangrijke mate tegemoet komen. Voor benadeelde is dit van groot belang, omdat verhaal via de strafrechtelijke procedure vaak hun enige mogelijkheid is, omdat een vlotte afwikkeling hen zo min mogelijk (verder) schaadt, en omdat blijkt dat een dergelijke afdoening in belangrijke mate aan erkenning bijdraagt. Aangesprokenen worden van een dergelijk model niet wezenlijk slechter omdat zij niet zullen worden veroordeeld voor meer schade dan zij hebben veroorzaakt. En de rechter wordt minder afgeleid van zijn hoofdtaak in het strafproces. Normering ten behoeve van vlottere afdoening en vermindering van de belasting van het strafgeding zouden bovendien meebrengen dat de voordelen van de voorschotregeling evenwichtiger ten goede komen aan benadeelden. Hier valt dus wat te verbeteren.

Voetnoten

¹ Prof. mr. S.D. Lindenbergh is hoogleraar privaatrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam: www.professorlindenbergh.nl.

² Zie voor een verkenning ook F.M. Ruitenbeek-Bart & A.J.J.G. Schijns, 'De schadeclaim van het slachtoffer van strafbare feiten; bruggenbouwer tussen twee rechtsgebieden?', *TVP* 2014/3.

³ Uit onderzoek blijkt dat slachtoffers van delicten die een civiele procedure starten met een lantaarntje zijn te zoeken. Zie bijv. W.M. Schrama & T. Geurts. *Civiel schadeverhaal door slachtoffers van strafbare feiten*, WODC 2012, p. 108. Zie ook J.D.M. van Dongen, M.R. Hebly & S.D. Lindenbergh, 'Schadeverhaal na misdrijven: ervaringen van slachtoffers', *NTBR* 2014/21.

⁴ Zie met zoveel woorden ten aanzien van letsel onder meer HR 5 december 2008, *NJ* 2009/387, m.nt. J.B.M. Vranken (*Rijnstate vs. Reuvers*).

⁵ Zie HR 17 november 2000, NJ 2001/215, m.nt. A.R. Bloembergen (*Druijff vs. Bouw*), waarin hij gevalsvergelijking als norm stelt, waarbij de uitgave Smartengeld van de ANWB in de praktijk een hoofdrol vervult. Zie ook J. Candido & S.D. Lindenberg, 'Strafrechter en smartengeld, de civiele vordering in het strafproces als aanjager van een rechtsontwikkeling', *NTBR* 2014/21.

⁶ Zie voor ervaringen van slachtoffers die na delicten hebben geprobeerd hun schade te verhalen J.D.M. van Dongen, M.R. Hebly & S.D. Lindenberg, *Je hebt geluk als je van een pauw mag plukken, ervaringen van slachtoffers van strafbare feiten met het verhalen hun schade*, Den Haag: WODC 2013, ook *TVP* 2014/1, p.1-7.

⁷ Vergelijk art. 36f lid 7 Sr. Het betreft overigens geen voorschot, maar een definitieve betaling door de overheid aan het slachtoffer, waarbij de overheid in de verhaalsrechten op de aansprakelijke treedt.

⁸ Zie over de positie van het slachtoffer in het strafproces uitvoerig J. Candido (red.), *Slachtoffer en de rechtspraak, Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: LOVS 2013.

⁹ Zie over de risico's van het open karakter van deze regeling L. Stevens, 'De voorschotregeling: een ongedekte cheque?', in: W.H. van Boom & S.D. Lindenberg (red.), *Politiek privaatrecht*, Den Haag: BJu 2013, p. 201-221.

¹⁰ Vergelijk bijv. Rb. Midden-Nederland 11 april 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:2014 (ruim € 700 000 ingeval van mensenhandel) en Rb. Amsterdam 20 februari 2014, ECLI:NL:RBAMS:2014:758 (€ 215 000 in geval van mensenhandel).

¹¹ Zie ook kritisch over de 'voorschotregeling' W.H. Vellinga, 'De positie van het slachtoffer in het strafproces: een nieuwe wet', *VR* 2009, p. 33 e.v.

¹² Zie voor de eis dat de procedure moet voldoen aan art. 6 EVRM HR 15 september 2006, NJ 2007/484 alsmede F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Studiepockets Strafrecht 35, Deventer: Kluwer 2010, p. 107 e.v.

¹³ Zie over dit spanningsveld J. Candido, 'Civiel bewijsrecht toepasselijk op vordering benadeelde partij?', *NJB* 2012/824, afl. 14, p. 938.

¹⁴ Hof 's-Gravenhage 4 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:621.

¹⁵ Rb. Noord-Holland 25 maart 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:2740.

¹⁶ Rb. Midden-Nederland 28 maart 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:1213.

¹⁷ Rb. Zeeland-West Brabant 27 januari 2014, ECLI:NL:RBZWB:2014:337.

¹⁸ Zie www.deletselschaderaad.nl

¹⁹ Ik laat hier overigens buiten beschouwing dat (ook) de strafrechter met het smartengeld nogal (en vaak ronduit) zuinig is. Zie nader Candido & Lindenberg, *NTBR* 2014/21.

²⁰ Vergelijk voor de suggestie om een verwijzing naar de schadestaatprocedure mogelijk te maken reeds W. Reehuis, *Schadevergoeding in het strafrecht* (Oratie Groningen), 1992, p. 20 e.v. en W.H. Vellinga, 'De benadeelde partij in het strafproces vanuit civielrechtelijk perspectief', *VR* 2001, p. 97 e.v. Vergelijk voor een zogenaamde 'klapluikconstructie' waarin complexere zaken door de strafrechter naar een versnelde civiele procedure worden verwezen 'Slachtoffers in de rechtszaal', *NJB* 2012/576, afl. , p. .

²¹ In de begroting is hij vrij; ten aanzien van de vraag of een aanspraak bestaat op vergoeding van ander nadeel dan vermogensschade kan dat complexer liggen. Zie daarover J. Candido & S.D. Lindenberg, 'Strafrechter en

smartengeld, de civiele vordering in het strafproces als aanjager van een rechtsontwikkeling', *NTBR* 2014/21. Zie voor 'shockschade' bijv. recent HR 11 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:528.

²² Zie voor een uitdrukkelijk voorbeeld Rb. Midden-Nederland 11 april 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:2014, r.o. 10.3.1: 'Ten aanzien van de materiële schade is de rechtbank van oordeel dat een specifieke berekening een onevenredige belasting van het strafgeding oplevert. Weliswaar is komen vast te staan dat de benadeelde partij het door haar verdiende geld heeft afgestaan aan verdachte, maar daarvan zijn eveneens de kosten van de gezamenlijke huishouding van de verdachte en de benadeelde partij en de opvoeding van hun kind betaald. Een minder specifieke berekening levert evenwel geen onevenredige belasting van het strafgeding op.'

²³ Zie voor de richtlijnen met normbedragen van de Letselschade Raad www.deletselschaderaad.nl. Zie voor de RKKcompensatieregeling www.meldpuntmisbruikrkk.nl en voor de regeling 'Statuut voor de buitengerechtelijke afhandeling van civiele vorderingen tot schadevergoeding in verband met seksueel misbruik in jeugdzorginstellingen en pleeggezinnen' www.schadefonds.nl.

²⁴ Vergelijk HR 25 oktober 2002, NJ 2003/171 m.nt. M. Scheltema.

²⁵ Zie bijv. J.D.W.E. Mulder, *Compensation: The victim's perspective*, (diss. UvT), Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2013.

²⁶ Zie voor ervaringen van slachtoffers die na delicten hebben geprobeerd hun schade te verhalen J.D.M. van Dongen, M.R. Hebly & S.D. Lindenbergh, *Je hebt geluk als je van een pauw mag plukken, ervaringen van slachtoffers van strafbare feiten met het verhalen van hun schade*, Den Haag: WODC 2013, ook TVP 2014/1, p. 1-7.

²⁷ Zie over normering van vergoedingen bij letsel in het civiele recht reeds uitvoerig I. Giesen, Normering van schadevergoeding in Engeland: een les voor Nederland?, *NJB* 2001, afl. 3, p. 122; I. Giesen, Y.P. Kamminga & J.M. Barendrecht, 'Normering van schadevergoeding voor arbeidsongevallen en Beroepsziekten', in: M. Faure & T. Hartlief, (red.), *Schade door arbeidsongevallen en nieuwe beroepsziekten*, Den Haag 2001, p. 131 e.v.; J.L.M. Misana, 'Over normering van personenschade – Volledige vergoeding van concreet geleden schade versus doorzichtig, snel en efficiënt', *TVP* 2009/1 en T. Hartlief, 'Recht doen met abstracte schadebegroting', *NJB* 2012/2463, afl. 43, p. 3007.

²⁸ Het omgaan met normering is de strafrechter natuurlijk allerm minst vreemd. Vergelijk de uitvoerige *Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken*.

²⁹ Zie ook reeds Cadido & Lindenbergh, *NTBR* 2014/21.

³⁰ Vergelijk bijv. recent HR 11 maart 2014, ECLI:NL:HR:2014:528.

³¹ Maar wel in de buurt van wat in het civiele recht gebruikelijk is, en niet bijvoorbeeld op het niveau van de huidige BOS-normen, die slechts indicaties zijn voor ondersteuning van de vordering door het OM en die uiterst bescheiden bedragen suggereren. Zie *BOSschade, Het normenstelsel van het Openbaar Ministerie voor de behandeling van civiele vorderingen in het strafproces*, 26 mei 2009.

³² Zie voor 'kosteloze rechtsbijstand van deze categorie art. 44.4 WRB. Het gaat – als ik het goed zie – om 5 punten (bijlage BVRB 2000, onder benadeelde partij) maal € 105,96 = € 529,80, een bedrag waarvoor een gemiddelde letselschade advocaat zijn bed niet uit zal komen.